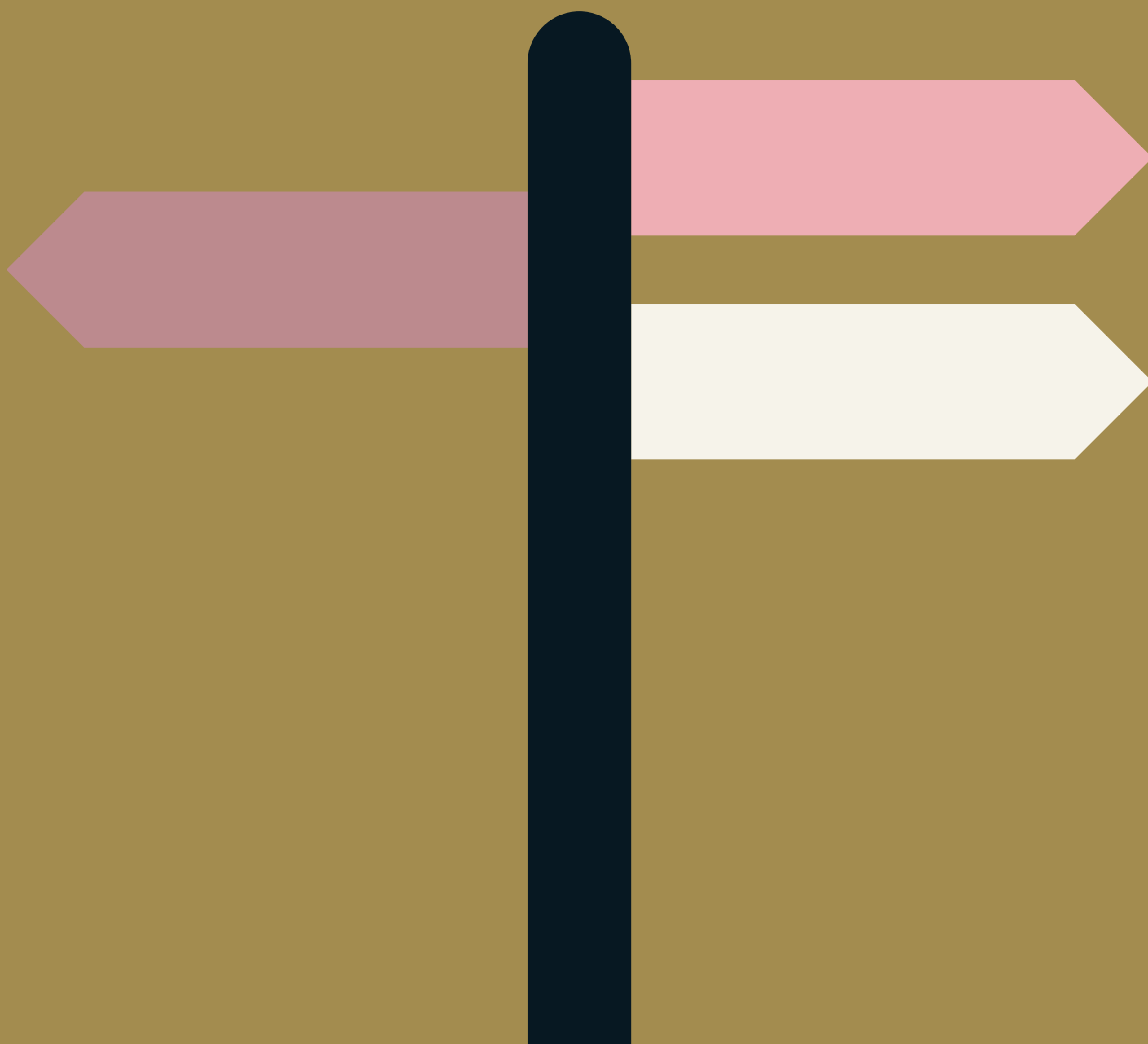

Beleidsontwikkeling voor laaggeletterde vrouwen met inzet van empowerment.

Handreiking voor de regionale aanpak laaggeletterdheid.

Panteia
Research to Progress

Stichting
**Lezen en
Schrijven**

Voorwoord

In de Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 staat dat gemeenten de regie krijgen bij de ontwikkeling van een integrale aanpak laaggeletterdheid. Om een gemeentelijke visie te vormen en een beleidsplan voor de aanpak van laaggeletterdheid te ontwikkelen, is kennis van de doelgroep laaggeletterden essentieel. Een groep laaggeletterden waar in het werkveld veel aandacht voor is, zijn laaggeletterde vrouwen.

Stichting Lezen en Schrijven zet zich sinds 2014 expliciet in voor deze diverse doelgroep van laaggeletterde vrouwen. Cijfers laten zien dat zij een kwetsbare groep in de samenleving vormen. Wij vinden het belangrijk dat iedereen kan meedoen in de maatschappij en dat het lokale aanbod aansluit bij de behoefte. De praktijk laat zien dat veel laaggeletterde vrouwen hun toekomstperspectief vergroten door een aanpak waarbij zij niet alleen werken aan hun basisvaardigheden en sollicitatievaardigheden, maar ook aan empowerment. Empowerment gaat om het ontdekken wat je wilt, wat je al kunt en wat je nog nodig hebt om je verder te ontwikkelen. Om mee te doen in de samenleving heb je niet alleen basisvaardigheden nodig, maar ook zelfvertrouwen en zelfinzicht. Met advies en materialen ondersteunen wij gemeenten om passend beleid en aanbod te ontwikkelen voor laaggeletterde vrouwen.

Panteia heeft in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven een onderzoek uitgevoerd dat aansluit op de Doelgroepenanalyse om gemeenten een handreiking te bieden bij het ontwikkelen van beleid en aanbod voor laaggeletterde vrouwen. Binnen dit onderzoek is samengewerkt met de gemeenten Almere, Den Helder en Heerde. Wij danken deze gemeenten voor hun deelname aan dit onderzoek. Uit het onderzoek komen goede, bruikbare ideeën voor de uitwerking van de regionale aanpak van laaggeletterdheid. Deze praktijkvoorbeelden kunnen andere gemeenten inspireren bij het opstellen van hun plannen.

Het onderzoek laat zien hoe de verschillende netwerkpartners samenwerken en zich inzetten om de positie van laaggeletterde vrouwen te versterken. Vanuit de beleidsterreinen werk & inkomen, welzijn, onderwijs en participatie worden initiatieven opgestart en bekostigd. Bij de beleidsvorming kan worden gekozen voor specifiek beleid voor laaggeletterde vrouwen. De voorbeelden laten zien dat laaggeletterde vrouwen ook kunnen profiteren van breed beleid gericht op het tegengaan van armoede.

Het werken aan zelfinzicht en zelfvertrouwen naast het werken aan basisvaardigheden is niet alleen belangrijk voor vrouwen. Empowerment is breed inzetbaar voor alle laaggeletterden en past goed in een integrale aanpak van laaggeletterdheid binnen het sociaal domein. Het onderzoek geeft hier voorbeelden van.

Ik hoop dat gemeenten deze handreiking benutten om in gesprek te gaan met netwerkpartners en betrokken organisaties in hun gemeente om samen een passend cursusaanbod te creëren voor laaggeletterde vrouwen in de regionale aanpak laaggeletterdheid.

Geke van Velzen
Directeur-bestuurder Stichting Lezen en Schrijven

Managementsamenvatting

Binnen de arbeidsmarktregio stellen de samenwerkende gemeenten met elkaar een regionaal plan op voor de aanpak van laaggeletterdheid. Op basis hiervan vormen zij jaarplannen. Het is belangrijk om daarin aandacht te hebben voor de kwetsbare groep laaggeletterde vrouwen en empowermentaanbod. Het werken aan empowerment versterkt laaggeletterden, zodat zij meer zelfvertrouwen en zelfinzicht krijgen om stappen in hun (taal)ontwikkeling te kunnen zetten. Stichting Lezen en Schrijven ondersteunt en adviseert gemeenten bij het opstellen van een regionale aanpak laaggeletterdheid en bijbehorende jaarplannen. Onderzoeksbureau Panteia heeft in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven een onderzoek uitgevoerd. Doel van dit onderzoek is een handreiking op te leveren die aansluit op de Handreiking Doelgroepenanalyse en gemeenten inspiratie, voorbeelden en tips biedt, gebaseerd op gegevens uit (drie) gemeenten.

Bevindingen en tips om aandacht voor laaggeletterde vrouwen en empowermentaanbod op te nemen in een regionale aanpak laaggeletterdheid en bijbehorende jaarplannen.

Visievorming

- Het aanbod voor laaggeletterde vrouwen en empowerment raakt meerdere beleidsportefeuilles binnen gemeenten: werk & inkomen, welzijn, onderwijs en participatie.
Tip: haal bij deze domeinen kennis en informatie op en inventariseer financieringsbronnen.
- Op GeletterdheidInZicht.nl kunt u gegevens vinden over doelgroepen en nader inzoomen op laaggeletterde vrouwen.
Tip: koppel deze informatie aan kennis over de bestaande aandachtsgroepen (zoals bijstandsgerechtigden) en belangrijke thema's van uw gemeente (zoals armoede of werk) om uw visie en aandachtsgroep te bepalen.

Planvorming

- Het lokaliseren en benaderen van laaggeletterden, en dus ook laaggeletterde vrouwen, gebeurt in samenwerking met partners in een netwerk om de doelgroep heen.
Tip: bespreek de plannen/aanpak met uw taalnetwerk en overige betrokken partners (zoals wijkorganisaties).
- De samenhang van het aanbod is erg belangrijk, net als de doorverwijzing naar (vervolg)aanbod: bij een goede samenwerking kunnen deelnemers stappen zetten.
Tip: neem doorstroommogelijkheden en ambities mee in de plannen/aanpak.

Planuitwerking

- Leerwensen en mogelijke motieven om te gaan leren zijn belangrijk.
Tip: neem deze kennis mee om het (empowerment)aanbod voor laaggeletterde vrouwen te bepalen.
- Gemeenten kunnen gebruikmaken van verschillende financieringsbronnen om het empowerment- en taalaanbod te bekostigen.
Tip: denk aan (combinaties van) het re-integratiebudget, het participatiebudget, de WEB-middelen en cultuursubsidies.

Overkoepelende tips:

Begin klein en zorg voor laagdrempelig aanbod, communiceer in begrijpelijke taal, maak gebruik van ervaringsdeskundigen en draag zorg voor doorverwijzing.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	6
1.1 Context	6
1.2 Het onderzoek	8
1.3 Inzet in de praktijk	9
2 Inspiratie, voorbeelden en tips om empowermentaanbod voor laaggeletterde vrouwen te realiseren in drie stappen: visievorming, planvorming en planuitwerking	11
2.2 Stap 2: planvorming	18
2.3 Stap 3: planuitwerking	23
3 Overkoepelende inzichten en kansen voor gemeenten	33
4 Bronnen en literatuur	35

1 Inleiding

In cursussen empowerment werken deelnemers aan zelfvertrouwen en zelfinzicht. Deelnemers leren hun talenten en wensen voor de toekomst kennen. Zij worden gestimuleerd om een volgende stap in hun ontwikkeling te zetten, bijvoorbeeld door (aansluitend) een cursus basisvaardigheden te volgen.¹

In deze handreiking worden de resultaten beschreven van een onderzoek naar de activiteiten die drie gemeenten hebben ondernomen om te komen tot een empowermentaanbod en basisvaardighedenaanbod voor laaggeletterde vrouwen. Deze inleiding schetst allereerst de context waarin dit onderzoek is gedaan (1.1), beschrijft vervolgens het onderzoek, de doelstelling en de methode (1.2), en sluit af met het benoemen van de relevantie van dit onderzoek in de praktijk, onder andere in relatie tot de Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 (1.3).

1.1 Context

Onze samenleving wordt sterker als iedereen kan meedoen

Stichting Lezen en Schrijven zet zich ervoor in dat iedereen kan lezen, schrijven en rekenen. Dat doet ze door gemeenten en organisaties te ondersteunen met advies, (les)materiaal, onderzoek, scholing en campagnes. En door laaggeletterdheid onderwerp van gesprek te maken bij publiek en politiek.

De kwetsbaarheid van laaggeletterde vrouwen

Onderzoek laat zien dat Nederlandse vrouwen in vergelijking met vrouwen uit referentielanden een relatief grote achterstand in taal en rekenen hebben ten opzichte van mannen (PIAAC, 2012). Bovendien zijn laagopgeleide vrouwen vaker niet economisch zelfstandig² (67 procent) dan laagopgeleide mannen (35 procent) of hoogopgeleide vrouwen (19 procent). De netto arbeidsparticipatie van laagopgeleide mannen (58 procent) of hoogopgeleide vrouwen (80 procent) is beduidend hoger dan laagopgeleide vrouwen (40 procent) (Emancipatiemonitor, 2018) (CBS, 2018).

EVA (Educatie voor Vrouwen met Ambitie)

Stichting Lezen en Schrijven heeft daarom het programma EVA (Educatie voor Vrouwen met Ambitie) met subsidie van de Directie Emancipatie (ministerie van OCW) tussen 2014 en 2019

---

¹ <https://www.lezenenschrijven.nl/veelgestelde-vragen-toolkit-emp>

² Iemand is economisch zelfstandig wanneer hij of zij minstens 70 procent van het netto-minimumloon verdient.

uitgevoerd. EVA startte als pilot en is later integraal onderdeel geworden van Tel Mee met Taal. Het doel van dit programma was de economische zelfstandigheid van laaggeletterde vrouwen met een afstand tot de arbeidsmarkt te vergroten, door te werken aan basisvaardigheden, empowerment en sollicitatievaardigheden. Een onderzoek naar de effecten van EVA uitgevoerd door de Universiteit Maastricht, laat zien dat dit pilotprogramma succesvol is geweest.³ EVA is vervolgens integraal onderdeel geworden van de ondersteuning die Stichting Lezen en Schrijven gemeenten biedt.

Empowerment

In het programma EVA zijn drie cursussen empowerment ontwikkeld en in samenwerking met partners ingezet om aan het doel van het programma bij te dragen. In cursussen empowerment werken deelnemers aan zelfvertrouwen en zelfinzicht. Zij ontdekken wat zij nog willen leren, wat zij al kunnen en welke stappen zij nog willen zetten.

Doelgroep laaggeletterde vrouwen

Binnen de doelgroep van dit programma, laaggeletterde vrouwen, bestaat een grote diversiteit.⁴ In de praktijk komen partners van Stichting Lezen en Schrijven bijvoorbeeld vrouwen met een relatief kleine afstand tot de arbeidsmarkt tegen. Zij hebben een laatste zetje nodig en willen vooral aan de slag met hun sollicitatievaardigheden, gecombineerd met basisvaardigheden. Ook zien partners zeer kwetsbare, soms geïsoleerde vrouwen, onder wie veel niet-uitkeringsgerechtigden, die zich wel willen ontwikkelen, maar niet weten hoe zij de eerste stap kunnen zetten. Het werken aan empowerment en basisvaardigheden helpt hen assertiever te worden en uit een sociaal isolement te komen.⁵ Hoewel de groep laaggeletterde vrouwen divers is, hebben zij toch vaak gedeelde ervaringen. Zo lopen vrouwen tegen dezelfde uitdagingen aan als zij zorgtaken combineren met (vrijwilligers)werk of als zij naast hun zorgtaken ook stappen in hun ontwikkeling willen zetten. Kijkend naar de rolverdeling in gezinnen besteden vrouwen meer tijd aan zorg en huishouden en mannen aan werk buitenshuis (Emancipatiemonitor, 2018). Cursussen empowerment bieden de mogelijkheid om deze uitdagingen centraal te zetten in een gerichte aanpak voor laaggeletterde vrouwen.

Ondersteuningsaanbod Stichting Lezen en Schrijven

Praktijkervaring en ontwikkelde diensten vanuit het programma EVA zijn gebundeld en onderdeel gemaakt van het ondersteuningsaanbod van Stichting Lezen en Schrijven. In de **Toolkit Empowerment** is informatie bij elkaar gebracht die gemeenten en organisaties helpt om aan de slag te gaan.

³ <https://www.lezenenschrijven.nl/wat-wij-doen/oplossingen/eindevaluatie-eva>

⁴ Daarnaast kan denken vanuit intersectionaliteit helpen bij de duiding van ordeningsprincipes <http://www.ellavzw.be/sites/default/files/Handleiding%20Intersectionaliteit%20ELLA%20VZW.pdf>

⁵ https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/2018_SLS_Literatuurstudie_FeitenCijfers_interactief_DEF.pdf

De toolkit bestaat uit praktijkvoorbeelden van organisaties die cursussen empowerment inzetten, previews van de drie cursussen empowerment alsmede losse opdrachten, een vrijwilligerstraining, wervingsmateriaal en het onderzoek naar de effecten van het programma EVA. De toolkit biedt handvatten voor een aanpak voor laaggeletterde vrouwen, maar is net als de cursussen empowerment ook geschikt om in te zetten voor mannen of non-binaire personen.

1.2 Het onderzoek

In deze handreiking worden de resultaten beschreven van een onderzoek naar de activiteiten die drie gemeenten hebben ondernomen om te komen tot een empowermentaanbod en basisvaardighedenaanbod voor laaggeletterde vrouwen.

Onderzoeksdoel

Het doel van dit onderzoek is om praktijkvoorbeelden op te stellen en een aanvullende handreiking te maken, waarmee gemeenten en gemeentelijke beleidsmakers aandacht voor laaggeletterde vrouwen evenals (empowerment)aanbod kunnen opnemen in hun regionale aanpak laaggeletterdheid en bijbehorende jaarplannen.

Deze handreiking is aanvullend op de Handreiking Doelgroepenanalyse, omdat de focus op de doelgroep laaggeletterde vrouwen ligt, een groep die in de Handreiking Doelgroepenanalyse niet als aparte doelgroep onderscheiden wordt. Binnen het werkveld is er echter wél speciale aandacht voor deze doelgroep. De praktijkvoorbeelden en deze handreiking volgen de stappen uit de Handreiking Doelgroepenanalyse om aan te sluiten bij de praktijk van gemeenten en gemeentelijke beleidsmakers.

Uitvoering van het onderzoek

Onderzoeksbureau Panteia heeft dit onderzoek in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven uitgevoerd. Stichting Lezen en Schrijven heeft met subsidie van het ministerie van OCW (Directie Emancipatie) deze opdracht kunnen uitzetten. Panteia heeft gegevens opgehaald in drie gemeenten.⁶

De opgehaalde data zijn door Panteia in de praktijkvoorbeelden van deze gemeenten verwerkt:

- Almere (circa 213.000 inwoners)
- Den Helder (circa 55.600 inwoners)
- Heerde (circa 18.500 inwoners)

Panteia en Stichting Lezen en Schrijven hebben daarnaast gezamenlijk op basis van de praktijkvoorbeelden en informatie van de drie gemeenten deze handreiking opgesteld.

---

⁶ Deze gemeenten zijn als voorbeeldgemeenten geselecteerd door Stichting Lezen en Schrijven. De keuze is willekeurig gemaakt met betrekking tot het aanbod, om een reëel beeld te schetsen. Er is wel naar grootte en rol (centrumgemeente of niet) gekeken. Belangrijk is dat er een grote verscheidenheid aan voorbeelden en benaderingen naar voren is gekomen die andere gemeenten kan inspireren.

Onderzoeksmethode

De drie praktijkvoorbeelden zijn geschreven op basis van een combinatie van interviews en deskresearch. Onderzoeksbureau Panteia heeft in elke gemeente gesproken met enkele medewerkers van de gemeente en medewerkers en vrijwilligers van empowermentaanbieders en aanbieders van taalondersteuning. In de uitwerking zijn de stappen van de Handreiking Doelgroepenanalyse gevolgd.

Kader

Het empowermentaanbod en basisvaardighedenaanbod voor laaggeletterde vrouwen zijn niet alleen in de termen 'empowerment' en 'basisvaardigheden' te vangen. Laaggeletterde vrouwen maken deel uit van verschillende in de onderzochte gemeenten onderscheiden aandachtsgroepen (zoals laaggeletterden, maar ook bijstandsgerechtigden) en kunnen deelnemen aan divers (camouflage)aanbod.⁷ Empowermentaanbod is ook vaak niet alleen op (laaggeletterde) vrouwen gericht. Dat betekent dat in de voorbeelden dit brede aanbod en deze aandachtsgroepen waarvan laaggeletterde vrouwen onderdeel zijn, genoemd worden. Dit omdat ook hierin juist de aanknopingspunten voor lokaal op te stellen beleid en aanbod schuilen. Ook bevordert het een integrale benadering vanuit het sociaal domein in de regionale aanpak laaggeletterdheid en bijbehorende jaarplannen.

1.3 Inzet in de praktijk

Voor alle gemeenten en gemeentelijke beleidsmakers

In deze handreiking vindt u voorbeelden, tips en naar wij hopen ook inspiratie om de doelgroep laaggeletterde vrouwen te bereiken en empowermentaanbod in te zetten. Deze informatie kunt u inzetten bij het zetten van de drie stappen om te komen tot een regionale aanpak laaggeletterdheid en bijbehorende jaarplannen:

1. visievorming
2. planvorming
3. planuitwerking

De bijbehorende praktijkvoorbeelden geven uitgebreidere informatie, die u kunt raadplegen wanneer een voorbeeld of tip uit deze handreiking u aanspreekt.

U kunt de regionale aanpak laaggeletterdheid aanvliegen vanuit het focusthema van uw gemeente (zoals armoede, werk, gezondheid of participatie/empowerment), vanuit een doelgroep (uit de Doelgroepenanalyse, of bijvoorbeeld bijstandsgerechtigden) of vanuit een ander gemeentelijk aandachtspunt (zoals taalniveauperhoging of doorstroom).

---

⁷ Camouflage aanbod zijn cursussen of activiteiten die op eerste gezicht niets met leren te maken hebben. Ze zijn laagdrempelig en aantrekkelijk voor deelnemers. Deelnemers oefenen indirect toch hun basisvaardigheden en/of worden gestimuleerd om door te stromen naar vervolgaanbod op dit gebied.

Voor alle gemeenten kan deze handreiking nieuwe inspiratie en voorbeelden bieden als het gaat om het opnemen van beleid voor laaggeletterde vrouwen met de inzet van empowerment in de brede aanpak van laaggeletterdheid.

Relatie met de Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 en het ondersteuningsaanbod

In de Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024 is de Rijksoverheid met gemeenten overeengekomen dat zij de regie krijgen in de aanpak van laaggeletterdheid. De Rijksoverheid heeft Stichting Lezen en Schrijven gevraagd gemeenten te ondersteunen bij de opzet en uitvoering van deze aanpak van laaggeletterdheid. Het aanbod bestaat uit ondersteuning bij beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en kennis en innovatie. Daarnaast zijn er lesmaterialen en instrumenten die ingezet kunnen worden. Dit onderzoek draagt bij aan dit ondersteuningsaanbod en richt zich op gemeenten die empowermentaanbod en basisvaardighedenaanbod voor laaggeletterde vrouwen willen inbedden in de regionale aanpak laaggeletterdheid.

Doelgroepenanalyse Laaggeletterdheid

De recentelijk uitgevoerde Doelgroepenanalyse Laaggeletterdheid en de op basis daarvan ontwikkelde tool GeletterdheidInZicht.nl bieden inzicht in de groep laaggeletterden. De opgestelde Handreiking Doelgroepenanalyse biedt handvatten voor de aanpak. Deze handreiking is aanvullend op de tool GeletterdheidInZicht.nl en de Handreiking Doelgroepenanalyse, omdat zij de stappen hieruit volgt en zich specifiek richt op empowermentaanbod en aanbod voor laaggeletterde vrouwen.

Hierbij merken wij graag op dat de Handreiking Doelgroepenanalyse nog niet beschikbaar was toen de drie voorbeeldgemeenten hun beleid ontwikkelden. Mede hierdoor wijken de geselecteerde aandachtsgroepen in deze gemeenten af van de doelgroepen in de Doelgroepenanalyse Laaggeletterdheid.

2 Inspiratie, voorbeelden en tips om empowermentaanbod voor laaggeletterde vrouwen te realiseren in drie stappen: visievorming, planvorming en planuitwerking

Aanpak empowerment laaggeletterde vrouwen bij de drie voorbeeldgemeenten

Tools voor beleidsontwikkeling laaggeletterdheid

- GeletterdheidInZicht.nl
- Handreiking Doelgroepenanalyse
- Praktijkvoorbeelden

1. Visie

Aanpak laaggeletterdheid en empowerment bij gemeenten raakt verschillende onderdelen van sociaal domein:

- Werk & inkomen
- Welzijn
- Onderwijs
- Participatie

Doelgroepen in Nederland
(uit GeletterdheidInZicht.nl)

DOELGROEP A	DOELGROEP B	DOELGROEP C	DOELGROEP D
Moederzaken verzoeken (2017) en 2018	Moederzaken met aanvragen (2017) en 2018	Moederzaken verzoeken (2017) en 2018	Moederzaken verzoeken (2017) en 2018
2017	2017	2017	2017
2018	2018	2018	2018
2019	2019	2019	2019
2020	2020	2020	2020

DOELGROEP E	DOELGROEP F	DOELGROEP G	GENOEGDE
Moederzaken (2017) en 2018	Moederzaken (2017) en 2018	Moederzaken (2017) en 2018	Moederzaken (2017) en 2018
2017	2017	2017	2017
2018	2018	2018	2018
2019	2019	2019	2019
2020	2020	2020	2020

*Het aantal laaggeletterde vrouwen in Nederland is geschat aan de hand van het percentage laaggeletterde vrouwen voor laaggeletterdheid.

2. Planvorming

Mogelijkheden voor formuleren aandachtsgroepen

- Specifieke doelgroepen
Bijvoorbeeld bijstandsgerechtigden of op basis van de doelgroepenanalyse.
- Gericht op maatschappelijke problemen
Bijvoorbeeld armoede.
- Geen doelgroepenbeleid, gericht op alle laaggeletterden

Lokaliseren en benaderen

- **Directe benadering door aanbieders**
Gemeente, Taalhuis, roc, vrijwilligersorganisaties.
- **Indirecte benadering via netwerken**
Bibliotheken, welzijn, zorg, werkgever.
- **Niet-gerichte benadering**
Promotie via posters, flyers.
- **Passieve benadering**
Mond-tot-mondreclame.

Financieringsbronnen gebruikt in de voorbeeldgemeenten

- Re-integratiebudget
- Participatiebudget
- WEB-middelen

Ook mogelijk: welzijnsbudget, inburgeringsbudget, Wmo en via reguliere financiering van bibliotheken.

3. Uitwerking plan

Cursusaanbod

Conclusies en inspiratie voor gemeenten:

- Inzicht in doelgroepen helpt bij lokaliseren en benaderen.
- Zorg voor laagdrempelig, samenhangend aanbod.
- Doorverwijzingen tussen partners zijn cruciaal.
- Zorg voor specifieke aandacht voor empowerment, naast taal- en andere vaardigheden. Om mee te doen in de samenleving heb je namelijk niet alleen basisvaardigheden nodig, maar ook zelfvertrouwen en zelfinzicht.

Figuur 1. Aanpak empowerment voor laaggeletterde vrouwen bij de drie voorbeeldgemeenten.

2.1 Stap 1: visievorming

De eerste stap bij de ontwikkeling van een aanpak voor laaggeletterde vrouwen is de vorming van een visie. In dit hoofdstuk wordt duidelijk hoe de drie voorbeeldgemeenten de aanpak van laaggeletterdheid bij vrouwen en de rol van empowerment in hun visie hebben verankerd. Daarbij wordt achtereenvolgens ingegaan op de volgende aspecten:

- **Omvang en samenstelling van de doelgroepen laaggeletterde vrouwen** (paragraaf 2.1.1)
- **Inventarisatie van en reflectie op beleid** (paragraaf 2.1.2)
- **Mogelijkheden voor nieuw beleid en het bereik van de doelgroepen** (paragraaf 2.1.3)

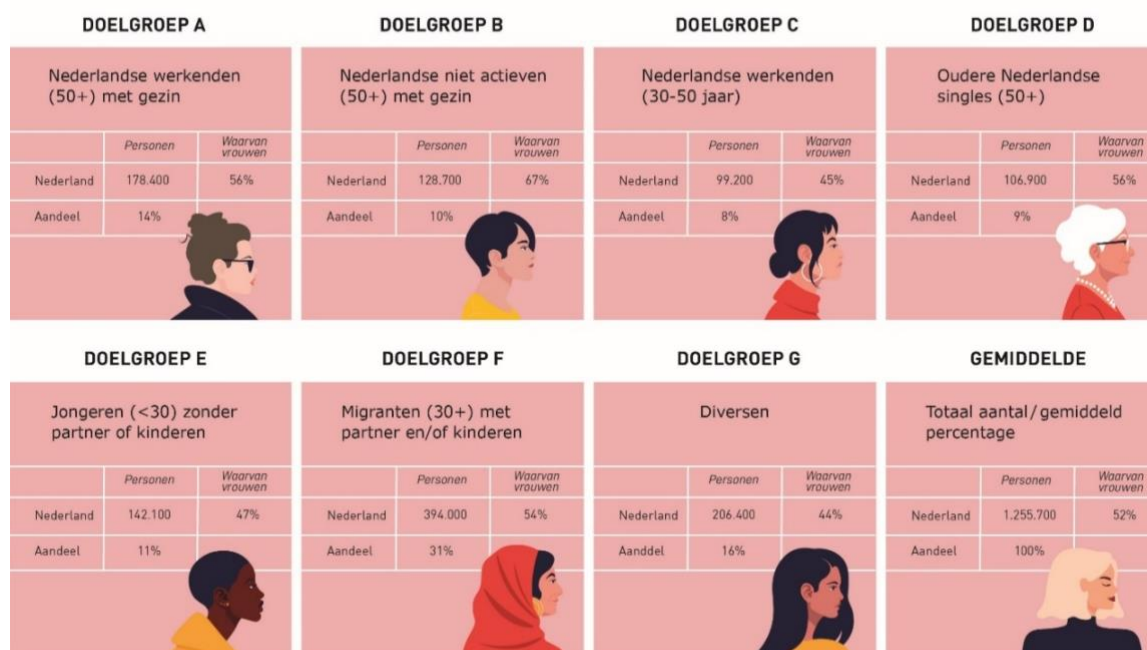
Waar relevant worden de algemene punten toegelicht met een voorbeeld uit een of meer gemeenten in het kader.

2.1.1 Omvang en samenstelling van de doelgroepen laaggeletterde vrouwen

Elke regio en elke gemeente kan op GeletterdheidInZicht.nl zien hoe hoog het percentage vrouwen is van elke doelgroep laaggeletterden (A t/m G) in de eigen regio en gemeente. Op basis daarvan kunnen ook absolute aantallen berekend worden naar aanleiding van inwoneraantallen. Hieronder staat het overzicht voor Nederland als geheel. Deze kennis over het aantal laaggeletterde vrouwen per regio en gemeente kan gericht beleid en beleidskeuzes mogelijk maken.

Figuur 2. Omvang en samenstelling van de doelgroepen laaggeletterde vrouwen in Nederland

*het aantal laaggeletterde vrouwen in Nederland is geraamd aan de hand van het percentage laaggeletterde vrouwen per doelgroep in Nederland.

Bron: GeletterdheidInZicht.nl, Huijts et al. (2020), bewerking Panteia (2020)

Daarnaast is er op websites als waarstaatjegemeente.nl meer informatie te vinden over bijvoorbeeld het aantal en percentage vrouwen met banen en gendergelijkheid in de eigen gemeente.

2.1.2 inventarisatie van en reflectie op beleid

Basisvaardigheden, zelfvertrouwen en zelfinzicht zijn essentieel om mee te kunnen doen in de samenleving. Laaggeletterdheid is vaak een onderliggende oorzaak van een sociaal isolement of armoede en kan de zoektocht naar werk bemoeilijken.

Uit de interviews met de drie gemeenten blijkt dat zij de groep laaggeletterde vrouwen niet vanuit één beleidsportefeuille benaderen. Ook het empowermentaanbod is ingebed in verschillende beleidsportefeuilles.

De op te stellen regionale aanpak laaggeletterdheid vraagt om brede verbindingen in het sociaal domein. Hieronder worden de verschillende beleidsportefeuilles geïdentificeerd; uiteraard kunnen de exacte namen van beleidsportefeuilles per gemeente verschillen.

- **Werk & inkomen (W&I):** Het beleid vanuit deze portefeuille is vooral gericht op bijstandsgerechtigden. Het doel is om mensen naar werk toe te leiden. Laaggeletterdheid en ook zelfvertrouwen en zelfinzicht zijn daarbij een belangrijke drempel voor een deel van deze groep mensen.
- **Welzijn:** Het beleid vanuit deze portefeuille richt zich breed op alle inwoners van de gemeente en heeft betrekking op ondersteuning op veel levensgebieden. Voorzieningen gericht op kwetsbare burgers weten deze niet altijd te bereiken. De onderwerpen 'armoede' en 'gezondheid' zijn onderdeel van het beleid. 'Zelfredzaamheid' en 'empowerment' zijn veelvoorkomende thema's. Investeren in taal heeft positieve effecten op het welzijn en op financiële omstandigheden.
- **Onderwijs:** Elke gemeente wil haar inwoners zo goed mogelijk onderwijs kunnen bieden. Een doel van het beleid vanuit deze portefeuille is vaak verbetering van de taalvaardigheid van de inwoners.
- **Participatie, re-integratie, diversiteit en/of inclusie:** Actief deelnemen aan de samenleving is van groot belang. Het is belangrijk om de talenten van alle inwoners optimaal en duurzaam te benutten. Beperkte taalvaardigheden beletten inwoners om te participeren. Beleid op deze gebieden richt zich vaak specifiek op een of meer groepen. Laaggeletterde vrouwen kunnen een aandachtsgroep binnen deze thema's zijn.

Bovenstaande beleidsportefeuilles zijn doorgaans onderdeel van het sociaal domein. Gemeenten hebben hiervoor vaak een omvattend beleidskader of kaderdocument, waarin de grote lijnen van het beleid op belangrijke sociale onderwerpen staan beschreven.

Bij het opstellen van een regionale aanpak laaggeletterdheid en bijbehorende jaarplannen en regionale uitwerkingen is het raadzaam om in gesprek te gaan met medewerkers van deze beleidsterreinen en het beleid vanuit al deze portefeuilles te inventariseren en hierop te reflecteren.

2.1.3 Mogelijkheden voor nieuw beleid en het bereik van de doelgroepen

---

Bij alle beleidsterreinen in het sociaal domein is aansluiting te vinden om laaggeletterdheid aan te pakken. Dit biedt kansen om (empowerment)aanbod voor laaggeletterde vrouwen vorm te geven.

In de voorbeeldgemeenten zijn de beleidskeuzes gemaakt voordat de Doelgroepenanalyse bekend was. Door het delen van deze beleidskeuzes en voorbeelden wordt andere gemeenten inzichten geboden om meer laaggeletterde vrouwen te bereiken en empowermentaanbod in te zetten. Ook biedt het gemeenten bij de reflectie op beleid inzichten in kansen die nog onbenut zijn.

- **Werk & inkomen (W&I)**

Werkenden en niet-werkenden maken deel uit van verschillende doelgroepen op GeletterdheidInZicht.nl. Doelgroep B is vaak niet actief en doelgroepen D, E, F zijn dat wisselend. Wanneer in een gemeente de aantallen vrouwen in deze categorieën of onder bijstandsgerechtigden relatief hoog zijn, kan een aanpak die zich richt op laaggeletterdheid als onderliggende uitdaging bij het vinden van werk heel nuttig zijn.

Heerde

In Heerde is in het bijzonder aandacht voor laaggeletterde vrouwen binnen de groep bijstandsgerechtigden. In het Uitvoeringsprogramma Participatiewet Werk 2019 maakt de gemeente twee specifieke onderdelen van het beleid concreet in subprogramma's: Empowerment van vrouwen en Verbetering van taalvaardigheden.⁸ Het Uitvoeringsprogramma Participatiewet Werk 2019 zet in op de doelgroep bijstandsgerechtigde vrouwen.

- **Welzijn**

Onder het beleidsterrein welzijn vallen veel thema's waarbij laaggeletterdheid een rol kan spelen, zoals armoede en gezondheid. Een aanpak gericht op de bestrijding van armoede kan voor alle doelgroepen laaggeletterden A tot en met F interessant zijn. We weten ook dat vrouwen minder

---

⁸ Bron: Uitvoeringsprogramma Participatiewet Werk 2019. Gemeente Heerde.

vaak financieel zelfstandig zijn (SCP, 2018) en dat langdurige armoede vaker voorkomt bij vrouwen dan bij mannen.⁹

Den Helder

De gemeente Den Helder heeft in haar beleid omtrent armoede en schulden veel aandacht voor laaggeletterdheid. Den Helder kent het programma Meedoen! – een vuist tegen armoede. Dit programma kent diverse programmajnen waarin laaggeletterdheid een plaats heeft gekregen:

- Uitvoeringsplan Schuldhulpverlening 2020. De cirkel is rond!
- Plan van aanpak Armoede en laaggeletterdheid.

• Onderwijs

Het minimale niveau om voldoende geletterd te zijn komt overeen met het eindniveau van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en mbo 2/3. Hoe lager het opleidingsniveau, hoe groter de kans om laaggeletterd te zijn (Houtkoop et al., 2012). Er wordt vaak een verschil gemaakt tussen mild laaggeletterd en zeer laaggeletterd. Dit omdat het voor mild laaggeletterden haalbaarder is om een hoger niveau van geletterdheid te bereiken dan voor mensen die zeer laaggeletterd zijn. Doelgroepen A tot en met F van GelleterdheidInZicht.nl zijn alle overwegend niet hoogopgeleid.

Almere

Almere heeft met het Regionaal Programma Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) Flevoland een aanpak voor laaggeletterden ontwikkeld. Dit beleidsdocument is gericht op volwasseneneducatie en niveauverhoging. Het omvat de verbetering van taalvaardigheden, rekenen en digitale vaardigheden. Uitgangspunten voor de subsidiëring van volwasseneneducatie zijn de zelfredzaamheid bevorderen en zorgen dat alle bewoners kunnen deelnemen aan de samenleving.

Heerde

Het onderdeel 'Sociaal Maatschappelijk' van het Collegeprogramma 2018-2022 heeft onder andere betrekking op onderwijs.¹⁰ Binnen de door de gemeente gedefinieerde producten voor onderwijs en educatie valt onder meer de visie 'Laaggeletterdheid'. De ambitie in deze visie is: iedereen reken-, taal- en digitaal vaardig maken, binnen de mogelijkheden van de betreffende inwoner. De gemeente Heerde werkt hiervoor samen met de gemeenten Oldebroek en Hattem om partijen in het Taalpunt te faciliteren om deze doelstelling te bereiken.¹¹

⁹ https://cdn.atria.nl/epublications/IAV_B00107902.pdf

¹⁰ Bron: Collegeprogramma 2018-2022. Samen duurzaam verbinden. Gemeente Heerde.

¹¹ Taalpunten zijn voor iedereen die beter wil leren lezen, schrijven, spreken of luisteren. Bij het Taalpunt wordt gekeken wat iemand wil leren. Het Taalpunt helpt bij het zoeken naar een cursus, taalgroep of taalcoach in de buurt.

- **Participatie, re-integratie, diversiteit en/of inclusie**

Geletterdheid is een voorwaarde om te participeren in de samenleving. In alle voorbeeldgemeenten is het thema 'participatie' opgenomen in het Beleidskader Sociaal Domein en ook onderdeel van overig beleid. De participatieladder wordt onder andere in Den Helder ingezet. Het is een meetinstrument dat aangeeft in hoeverre iemand participeert in de samenleving. De ladder bestaat uit zes stappen: van sociaal geïsoleerd naar betaald werk zonder ondersteuning. Er worden vaak aandachtsgroepen geïdentificeerd in verband met de uitdagingen die zij ondervinden bij het zetten van stappen. Empowermentaanbod richt zich op zelfvertrouwen en zelfinzicht en bevordert het zetten van stappen op de participatieladder.

Den Helder

Het nieuw op te starten traject Powervrouwen wordt door een beleidsmedewerker participatie van de gemeente zelf gecoördineerd. De training richt zich op vrouwen, omdat in Den Helder meer vrouwen dan mannen een bijstandsuitkering hebben en omdat vrouwen volgens de gemeente vanwege de combinatie van zorg- en werktaken lastiger te begeleiden/bemiddelen zijn naar werk. Wanneer het traject succesvol blijkt, wordt het aantal trajecten uitgebreid.

Het overige empowermentaanbod wordt in Den Helder voor het grootste gedeelte bepaald door de organisaties. De gemeente kiest er op deze manier voor om zo veel mogelijk vraaggericht te kunnen werken vanuit de praktijk.

- **Beleidskader Sociaal Domein**

Het sociaal domein bestrijkt alles wat inwoners in hun directe bestaan raakt. Het gaat om de wijze waarop inwoners in staat zijn om deel te nemen aan de samenleving. In een kaderdocument sociaal domein staan de grote lijnen van beleid op belangrijke onderwerpen als de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Jeugdwet en de Participatiewet. Laaggeletterdheid is een rode draad, en onderliggende uitdaging, in de thema's van het sociaal domein. Bekijk de praktijkvoorbeelden van de gemeenten voor meer gedetailleerde informatie.

Almere

In het Beleidskader Sociaal Domein 2019-2022¹² ligt de nadruk op 'burgerkracht'. In Almere is meedoen naar vermogen een belangrijk uitgangspunt. Daarbij raken een aantal punten aan empowerment van laaggeletterde vrouwen. De gemeente streeft ook naar meer toegankelijk taalgebruik, offline toegankelijkheid en training van professionals om signalen te herkennen van problemen die ontstaan als gevolg van het ontbreken van basisvaardigheden. De aanpak laaggeletterdheid richt zich nadrukkelijk op volwassenen.

¹² Bron: Anticiperen op wat nodig is: Beleidskader Sociaal Domein 2019-2022. Gemeente Almere.

Vanuit de ambitie om ervoor te zorgen dat Almeerders gemakkelijker hun weg naar hulpverlening kunnen vinden, is er speciale aandacht voor mensen met een licht verstandelijke beperking, taalachterstanden/laaggeletterdheid en culturele verschillen.

Den Helder

In het Beleidskader Sociaal Domein (Helders Sociaal Beleid) geeft de gemeente Den Helder aan dat de inwoners kansen moeten krijgen om mee te doen, te werken, zich te ontwikkelen en veilig en gezond op te groeien.¹³ Het strategische doel is 'een ontwikkeling van de Helderse samenleving, waarin iedereen kan meedoen en waar nodig wordt ondersteund om de eigen kracht en mogelijkheden te benutten'. Dit strategische doel is uitgewerkt in concrete doelen op het gebied van schulden en armoede, werk en bijstand en ondersteuning in de eigen leefomgeving. Binnen de schuldhulpverlening en de armoedebestrijding is aandacht voor laaggeletterdheid, omdat dit vaak een van de oorzaken is van te ver opgelopen financiële problemen.

Den Helder neemt daarnaast deel aan het Taalkoord Noord-Holland Noord, waaruit ook de verbinding tussen laaggeletterdheid en de thema's in het Beleidskader Sociaal Domein naar voren komen. In het akkoord is de ambitie vastgelegd om een duurzame visie op volwasseneneducatie tot stand te brengen en een daarbij behorende gezamenlijke aanpak van de thema's 'werk en inkomen', 'gezondheids-vaardigheden' en 'sociale inclusie'.

Heerde

In het Kaderdocument Sociaal Domein 2017-2020¹⁴ beschrijft de gemeente Heerde de grote lijnen van haar beleid, waarbij zij aangeeft: het belangrijk te vinden dat al haar inwoners participeren, te streven naar een inclusieve samenleving waarin alle inwoners economisch zelfstandig zijn, hulp te bieden aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en hen de handvatten te bieden die nodig zijn om stappen te zetten.

Heerde legt de nadruk op een goede beheersing van de Nederlandse taal als een eerste voorwaarde voor alle vormen van participatie, niet alleen om werk te vinden. De gemeente Heerde heeft daarom speciale aandacht voor groepen die de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersen. De ambitie in het onderdeel 'Sociaal Maatschappelijk' van het Collegeprogramma 2018-2022 is: iedereen reken-, taal- en digitaal vaardig maken, binnen de mogelijkheden van de betreffende inwoner. De gemeente Heerde werkt hiervoor samen met de gemeenten Oldebroek en Hatterem om partijen in het Taalpunt te faciliteren om uitvoering te geven aan deze doelstelling.¹⁵

¹³ Bron: Helders Sociaal Beleid. Het Sociale Verhaal van Den Helder. Gemeente Den Helder, december 2019.

¹⁴ Bron: Kaderdocument Sociaal Domein 2017-2020. Gemeente Heerde.

¹⁵ Taalpunten zijn voor iedereen die beter wil leren lezen, schrijven, spreken of luisteren. Bij het Taalpunt wordt gekeken wat iemand wil leren. Het Taalpunt helpt bij het zoeken naar een cursus, taalgroep of taalcoach in de buurt.

2.2 Stap 2: planvorming

De tweede stap bij de ontwikkeling van een aanpak voor laaggeletterde vrouwen is de planvorming. In dit hoofdstuk wordt duidelijk welk type organisaties de drie voorbeeldgemeenten hierbij betrokken hebben en hoe de werving plaatsvindt. Daarbij wordt achtereenvolgens ingegaan op de volgende aspecten:

- **Verdiepen in de doelgroepen** (paragraaf 2.2.1);
- **De doelgroepen lokaliseren (type organisaties)** (paragraaf 2.2.2);
- **De doelgroepen benaderen (werving)** (paragraaf 2.2.3).

2.2.1 Verdiepen in de doelgroepen

De drie onderzochte voorbeeldgemeenten hebben bij de aanpak van laaggeletterdheid voor de differentiatie tussen doelgroepen elk een eigen benadering gekozen. Uit de praktijkvoorbeelden komen grofweg de volgende drie benaderingen naar voren:

- Een die zich richt op specifieke aandachtsgroepen met gemeenschappelijke kenmerken.
- Een die zich richt op een beleidsuitdaging en inventarisatie welke aandachtsgroepen hierbij horen.
- Een die een brede blik houdt op laaggeletterden en geen specifieke aandachtsgroepen benoemt.

Deze drie benaderingen lichten we hieronder toe. Hierbij merken wij graag op dat de Handreiking Doelgroepenanalyse nog niet beschikbaar was toen de drie voorbeeldgemeenten hun beleid ontwikkelden. Mede hierdoor wijken de geselecteerde aandachtsgroepen in deze gemeenten af van de doelgroepen in de Doelgroepenanalyse Laaggeletterdheid. Zoals ook in het voorgaande hoofdstuk naar voren kwam zijn alle benaderingen ook te combineren met kennis uit de Doelgroepenanalyse.

Specifieke aandachtsgroepen

We zien verschillende wijzen waarop gemeenten zich op specifieke aandachtsgroepen kunnen richten:

- **Aandachtsgroepen op basis van GeletterdheidInZicht.nl:** Uit die analyse blijkt dat het aandeel laaggeletterde vrouwen in Nederland het grootst is bij de groep ouderen, niet-actief met Nederlandse achtergrond en partner én kinderen. Dit is daarmee een belangrijke doelgroep om rekening mee te houden in het beleid. De andere doelgroepen bieden ook aanknopingspunten voor passend beleid voor laaggeletterde vrouwen. De absolute aantallen laaggeletterde vrouwen per doelgroep in regio of gemeente zijn na te gaan op basis van de cijfers uit de Doelgroepenanalyse.
- **Alternatieve aandachtsgroepen:** In de praktijk zien we dat gemeenten verschillende aandachtsgroepen hebben geformuleerd waarvoor empowerment en/of taalaanbod worden ingezet. De hieronder genoemde aandachtsgroepen zijn een combinatie van meerdere

doelgroepen uit GelettertheidInZicht.nl. De groepen hebben een diverse samenstelling van jong en oud, verschillende gezinssamenstellingen, en bestaan uit mensen met en zonder migratieachtergrond. Ook betreft het vaak een aandachtsgroep waarvan laaggeletterden en niet-laaggeletterden deel uitmaken, maar waarin laaggeletterden, en daarbinnen laaggeletterde vrouwen, vaak wel bovengemiddeld gerepresenteerd zijn.

Heerde

Twee aansprekende voorbeelden van aanbod voor een specifieke aandachtsgroep zien we in Heerde, waar bijzondere aandacht is voor:

Bijstandsgerechtigden: De groep bijstandsgerechtigden is voor de gemeente vanuit W&I belangrijk, omdat ze zowel financieel als beleidsmatig verantwoordelijk is voor de bijstand. De gemeente heeft er belang bij, vanuit welzijn en financieel gezien, om zo veel mogelijk mensen vanuit een uitkeringspositie aan het werk te helpen. Bovendien is deze groep relatief gemakkelijk in beeld te brengen. Gemeenten hebben namelijk alle informatie over de totale omvang en samenstelling van de doelgroep tot hun beschikking. Met behulp van de Taalmeter kan van bijstandsgerechtigden worden bepaald of er sprake is van laaggeletterdheid.¹⁶

Niet-uitkeringsgerechtigden: Een groep waar de gemeente Heerde in het nieuwe beleid aandacht voor heeft, is de groep niet-uitkeringsgerechtigde (laaggeletterde) vrouwen. Een deel van deze groep zit in een sociaal isolement. Met behulp van cursussen empowerment kunnen deze vrouwen stappen zetten om uit dit sociale isolement te komen.

Den Helder

Bijstandsgerechtigden

Omdat in Den Helder meer vrouwen dan mannen een bijstandsuitkering hebben, start de gemeente met een traject gericht op bijstandsgerechtigde vrouwen met als doel om de positie van vrouwen in de bijstand op vele terreinen te verbeteren. Empowerment is hier een onderdeel van.

Beleidsuitdaging

Deze manier van duiding van de doelgroepen gaat uit van nieuw of bestaand beleid dat niet op voorhand is ingestoken op bepaalde aandachtsgroepen. Er staat een meer overkoepelende maatschappelijke uitdaging centraal. Daarbij kan het bevorderen van taalvaardigheden en empowerment bijdragen aan de oplossing. Het voordeel van deze aanpak is dat het taal- en empowermentaanbod kan worden ingebed in aanpalende activiteiten vanuit de belangrijke aandachtspunten in een gemeente.

¹⁶ De Taalmeter is een gevalideerd screeningsinstrument van Stichting Lezen en Schrijven. De Taalmeter wordt ingezet om te bepalen of iemand in een risicogroep voor laaggeletterdheid valt. Het instrument geeft een indicatie voor het lezen op niveau 1F of 2F.

Den Helder

Den Helder stelt een beleidsuitdaging centraal: armoede verminderen. Recent is een nieuw plan van aanpak geformuleerd om armoede en laaggeletterdheid terug te dringen. De verbetering van taalvaardigheden helpt namelijk om administratie en financiën beter te begrijpen. Verbetering van de basis- en financiële vaardigheden van mensen draagt zo bij aan de vermindering van armoede en geeft hen bovendien betere perspectieven op de arbeidsmarkt. Onderdeel van dit plan is om de diverse groep 'mensen in armoede' verder te duiden in meer specifieke doelgroepen, om zo passend aanbod te kunnen creëren.

Een brede blik op laaggeletterden

Een gemeente kan er ook voor kiezen om binnen beleidsp portefeuilles en de brede groep laaggeletterden geen aandachtsgroepen aan te wijzen. Dit komt vaak voort uit een wens om bij de dienstverlening geen onderscheid te maken tussen burgers. Door een brede oriëntatie op inwoners en/of laaggeletterden wordt niemand bij voorbaat uitgesloten.

Almere

Almere voert een breed beleid vanuit verschillende beleidsp portefeuilles voor alle inwoners. Vanuit bijvoorbeeld de portefeuille Onderwijs is beleid opgesteld dat gericht is op alle inwoners. Dit omdat goed onderwijs voor iedereen beschikbaar moet zijn. Veel laaggeletterde mannen en vrouwen maken gebruik van het taalaanbod. Vanuit de portefeuille Diversiteit & Inclusie is het beleid gericht op alle vrouwen in de gemeente. Er is dus geen aandacht voor laaggeletterde vrouwen in het bijzonder. Wel komen laaggeletterde vrouwen in aanraking met het aanbod dat op laaggeletterden of op vrouwen in het algemeen is gericht.

2.2.2 De doelgroepen lokaliseren

In de Handreiking Doelgroepenanalyse staan diverse suggesties hoe gemeenten verschillende doelgroepen van laaggeletterden het beste kunnen lokaliseren. Het gaat daarbij deels om het identificeren van partners en organisaties in de gemeente die direct in contact komen met de doelgroep laaggeletterde vrouwen, en deels om plekken waar laaggeletterden en laaggeletterde vrouwen in het dagelijks leven komen. In de tabel hieronder staan in de Handreiking Doelgroepenanalyse genoemde organisaties en of zij in de voorbeeldgemeenten erbij betrokken waren. Bijvoorbeeld vrouwenorganisaties in de wijk en ook scholen zijn plekken waar empowermentaanbod past en waar laaggeletterde vrouwen komen.

Tabel 1. Suggesties voor het lokaliseren van laaggeletterden en laaggeletterde vrouwen en inzet in de drie voorbeeldgemeenten.

Type	Organisatie	Ingezet voor werving (niet-uitputtende lijst)	Uitvoerders van aanbod (niet-uitputtende lijst)
Algemeen	Bibliotheken	√	
	Taalhuizen	√	√
	Roc's	√	√
Werk	Gemeente: dienst Werk & Inkomen, schuldhulpverlening	√	
	Werkbedrijf	√	√
	Werkgevers die tekorten hebben (de doelgroep kan inzetbaar zijn als zijinstromer)	√	
	UWV		
	Uitzendbureaus		
	Leerwerkloketten		
	Werkgevers (ook SW-bedrijf, bedrijven met bijbaantjes)		
	Werkgevers (onder andere in de schoonmaakbranche, agrarische bedrijven, (technische) industrie, landbouw en horeca, zorgpersoneel)		
	Bedrijfscontactpersoon van gemeente		
	Werkgeversverenigingen en/of vakbonden		
Familie	Winkels, voedsel- en kledingbank		
	Gelegenheden voor familiefeestjes (horeca, recreatie)		
	Buurthuis, praktijkondersteuners, ouder(s)	√	
	Scholen van (klein)kinderen		
Vrije tijd	Vrijtijdsverenigingen en hobbyclubs	√	
	Vrijwilligerswerk in buurthuizen, wereldwinkel, voedselbank, Leger des Heils, bibliotheek, kerk/parochie enzovoort	√	
	Moskee, kerk/parochie, buurthuis	√	
	Wijkverenigingen en organisaties	√	√
	Socialmedia-influencers op YouTube		
	Winkels (Mediamarkt, bouwmarkt, tattooshop, kapper, snackbar of shoarmatent), cafés, uitgaansgelegenheden, festivals		
	Openbaar vervoer, camping, autogarage		
Overig	Zorgverleners: ziekenhuizen, huisartsen, Centra voor Jeugd en Gezin en jeugdzorg, apotheek, hospice, wijkzorg, verzorgings-/verpleeghuizen.	√	
	Woningbouwverenigingen	√	
	Participatiecoaches en gemeentelijke contactpersonen		

Bron: ROA, Etil, ECBO, bewerking Panteia en Stichting Lezen en Schrijven.

2.2.3 De doelgroepen benaderen (werving)

Deelnemer Lucy, die door de gemeente Heerde is uitgenodigd voor een cursus empowerment in Heerde, kwam erachter dat ze veel meer kon dan ze eerder dacht. En dat ze ertoe doet. Lucy ging van 'deze training is zo gek nog niet' naar 'heel enthousiast over het traject'. Ze kwam erachter wat ze qua werk en bezigheden leuk zou vinden, wat bij haar past en wat ze juist niet wil doen.

Er bestaan vier manieren waarop laaggeletterde vrouwen voor deelname aan het taal- en empowermentaanbod zijn benaderd (geworven) in de voorbeeldgemeenten:

- **Directe benadering:** de gemeente en aanbieders van taal- en empowermentaanbod benaderen mogelijke deelnemers zelf. Deelname kan plaatsvinden op basis van interesse of wanneer na screening met behulp van een Taalmeter of andere screeningsinstrumenten blijkt dat er sprake is van mogelijke laaggeletterdheid.

Almere, Den Helder en Heerde

In alle drie de voorbeeldgemeenten worden mensen uit het bijstandsbestand van de gemeente zelf benaderd.

Heerde

In Heerde gebeurt de doorverwijzing van deelnemers uit het bijstandsbestand met behulp van de Taalmeter. De gemeente wordt hierbij geholpen door vrijwilligers van het Taalpunt.

- **Indirecte benadering:** andere partijen attenderen laaggeletterde vrouwen op het ondersteuningsaanbod en/of sturen hen door naar het aanbod. Ook doorverwijzing tussen aanbieders valt hieronder. Hierover vindt u ook in 3.3.1 meer informatie.

Heerde

Stichting Vrouwenplatform Carree organiseerde in 2019 twee bijeenkomsten (Fem Talks) in het dorpshuis. Bij een van deze bijeenkomsten waren ook nog werkgevers betrokken. Dit is een vorm van indirecte benadering, waarbij Carree vrouwen, wanneer daar interesse voor was, doorverwees naar empowermentaanbod.

Almere

De aanbieders van een van de taalmaatjesprojecten geven voorlichting aan medewerkers van de woningbouwcorporatie. Wanneer de medewerkers van de woningbouwcorporatie laaggeletterdheid vermoeden, maken ze dit bespreekbaar en sturen diegene indien gewenst door naar aanbod.

- **Algemene, niet-gerichte benadering:** door algemene promotiematerialen zoals posters en flyers in te zetten.

Almere, Den Helder en Heerde

Alle voorbeeldgemeenten en de aanbieders maken gebruik van werving via één of een combinatie van de volgende middelen: sociale media, zoals Facebook; artikelen in de krant; flyers; posters in buurthuizen; online informatie. Daarnaast gebruiken ze additionele benaderingen.

In Almere gebeurt de werving van deelnemers voor empowermentaanbod zelfs in de eerste plaats via een algemene, niet-gerichte benadering door de aanbieders en de gemeente zelf.

- **Passieve benadering:** zonder gerichte marketing in te zetten, maar dit over te laten aan mond-tot-mondreclame of actieve zoekacties van de doelgroep(en). Wanneer vrouwen van anderen horen dat zij goede ervaringen met een bepaalde organisatie of cursus hebben, kan dat overtuigender zijn dan wanneer de organisatie haar aanbod zelf promoot. De vrouwen met goede ervaringen worden op deze manier gevraagd of ongevraagd ambassadeurs van het aanbod.

Almere, Den Helder en Heerde

Alle gemeenten maken gebruik van mond-tot-mond reclame. Ook worden ambassadeurs soms gericht ingezet. Met een nieuw empowermenttraject, dat na de zomer begint, hoopt de gemeente Den Helder dat de bekendheid van het aanbod door mond-tot-mondreclame zich als een olievlek over de verschillende wijken in de gemeente verspreidt.

Gemeenten en organisaties kunnen vanzelfsprekend gebruikmaken van een combinatie van de bovenstaande vier wijzen van benadering.

2.3 Stap 3: planuitwerking

De derde stap bij de ontwikkeling van een aanpak voor laaggeletterde vrouwen is de nadere uitwerking van het plan. In dit hoofdstuk wordt duidelijk welke organisaties de drie voorbeeldgemeenten hierbij betrokken hebben, welk passend aanbod beschikbaar is en welke financieringsbronnen gekozen zijn:

- **Lokale organisaties erbij betrekken** (paragraaf 2.3.1);
- **Passend aanbod bepalen** (paragraaf 2.3.2);
- **Financiering bepalen** (paragraaf 2.3.3).

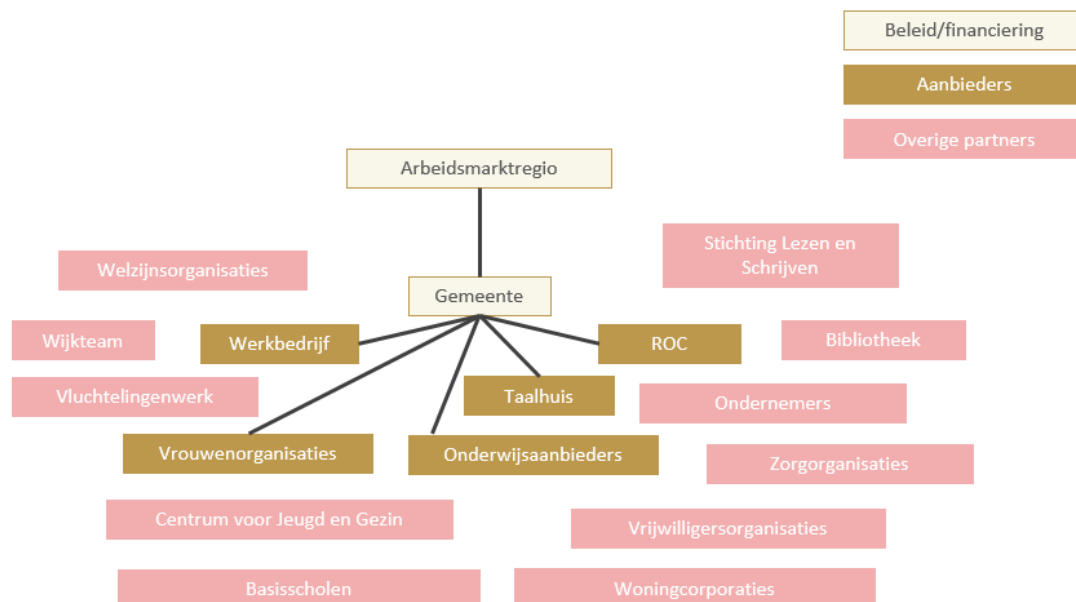

2.3.1 Lokale organisaties erbij betrekken

Door een goede samenwerking tussen de gemeente, aanbieders en andere partijen is het mogelijk om laaggeletterde vrouwen op het juiste moment met het juiste aanbod van dienst te zijn. In alle drie de voorbeeldgemeenten vormen verschillende partijen gezamenlijk een netwerk. Het is daarbij van belang dat al deze partijen samen een adequaat aanbod verzorgen en op de hoogte zijn van al het aanbod in de gemeente om naar elkaar te kunnen doorverwijzen.

Drie belangrijk aspecten bij doorverwijzing zijn:

- expertise in het identificeren van de leerbehoefte;
- kennis van het aanbod;
- de gezamenlijke aanpak bespreken in een taal- of empowermentnetwerk.

Figuur 3. Netwerk van veelvoorkomende organisaties waarmee de gemeenten samenwerken op het gebied van laaggeletterdheid.

Taalnetwerk of overleg

In alle drie de voorbeeldgemeenten was sprake van geregeld overleg tussen meerdere van de in figuur 3 genoemde organisaties in een stuurgroep of werkgroep. De exacte samenstelling van deze gremia verschilde, maar de doelen kwamen overeen. In alle gevallen bespreken de betrokken organisaties hoe het aanbod gericht op laaggeletterden of laaggeletterde vrouwen het beste op elkaar kan worden afgestemd. De organisaties in dergelijke netwerken wijzen laaggeletterde vrouwen op het best passende aanbod op het gebied van taal en/of empowerment in de gemeente.

Centrale rol gemeente

De gemeente is verantwoordelijk voor het beleid en is meestal de financier van het aanbod. De mate van betrokkenheid bij de uitvoering van het aanbod van taal- en empowermenttrajecten verschilt in de voorbeeldgemeenten.

Almere

In Almere speelt de gemeente deels een uitvoerende rol: daar biedt ze zelf een cursus aan gericht op het vinden van werk, waarin ook empowermentaspecten terug te vinden zijn.

Den Helder

In Den Helder heeft de gemeente ook een meer uitvoerende rol, doordat een medewerker van de gemeente zelf een specifiek empowermenttraject coördineert.

Heerde

In Heerde werken gemeente en werkbedrijf nauw samen bij de uitvoering van een empowermenttraject.

Bibliotheken, Taalhuizen, regionale opleidingscentra (roc's) en andere onderwijsaanbieders

In alle drie de onderzochte gemeenten spelen de bibliotheken, Taalhuizen, roc's en andere (particuliere) onderwijsaanbieders een belangrijke rol bij de signalering van de ondersteuningsbehoefte en/of het aanbieden van (met name) taalaanbod. Het gaat dan vooral om taalaanbod, maar ook empowermentaanbod maakt daar deel van uit. Bijvoorbeeld door doorverwijzing van het Taalhuis naar een vrouwenorganisatie. Stichting Lezen en Schrijven weet uit ervaring dat in Nederland vooral mensen met een migratieachtergrond hun weg naar het aanbod aan taalondersteuning weten te vinden via de Taalhuizen.

Almere

In Almere is een DigiTaalhuis waar informatie wordt gegeven, maar de bibliotheek geeft zelf geen taal of empowermentcursussen. De bibliotheek biedt wel digitale cursussen als Klik en Tik en Digiwijzer aan. In Almere spelen ook particuliere onderwijsaanbieders een rol bij het lokaliseren en benaderen van laaggeletterden.

Den Helder

In Den Helder verwijst het Taalhuis door naar het aanbod bij de bibliotheek of het IVC (Internationaal Vrouwen Centrum). Het Taalhuis houdt ook bij hoeveel personen naar welke vorm van aanbod zijn doorverwezen. Deze informatie deelt en bespreekt het Taalhuis met de gemeente.

Heerde

In Heerde is het precies andersom en is het Taalpunt een belangrijke aanbieder van taalaanbod. De bibliotheek vervult dan een rol in de doorverwijzing. In de gemeente Heerde speelt het roc (ROC Deltion) bovendien een actieve rol in de doorverwijzing naar het Taalpunt. Dit gebeurt wanneer een deelnemer behoefte heeft aan meer gelegenheid om laagdrempelig Nederlands te oefenen. Het Taalpunt maakt daarnaast ook gebruik van andere partijen in het netwerk, zoals het Repair Café¹⁷, die voor hen de aandacht op het taalaanbod vestigen.

Werkbedrijven

Wanneer bijstandsgerechtigden een aandachtsgroep zijn voor uw gemeente kan het werkbedrijf een belangrijke rol spelen. Niet alleen bij de benadering van bijstandsgerechtigden, maar ook voor de inzet van aanbod.

Heerde

In de gemeente Heerde is het werkbedrijf Lucrato, in samenwerking met de gemeente, nauw betrokken bij het lokaliseren en benaderen van laaggeletterden. Bovendien biedt het werkbedrijf in die gemeente ook zelf een cursus empowerment aan. Lucrato is door zijn expertise een logische partner om dit aanbod vorm te geven en uit te voeren. Het werkbedrijf komt in contact met mensen met een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt. In veel gevallen hangt die samen met laaggeletterdheid en/of een slecht zelfbeeld. Begeleiders van het werkbedrijf bespreken de behoefte aan ondersteuning op het gebied van taalvaardigheden, empowerment en andere vaardigheden. Zij bieden de bijstandsgerechtigden zelf empowermentaanbod aan en verwijzen hen ook door naar andere partijen, zoals het roc.

Welzijnsorganisaties en organisaties voor maatschappelijk werk

Deze organisaties kunnen in gemeenten twee rollen spelen: die van doorverwijzer en aanbieder. Deze organisaties kunnen deels overlappen met organisaties die zich specifiek richten op vrouwen en emancipatie. Wijkteams bieden, in samenwerking met vrijwilligers en buurthuizen, verschillende informele activiteiten aan.

¹⁷ Repair Cafés zijn gratis toegankelijke bijeenkomsten die draaien om (samen) repareren. Op de locatie waar het Repair Café wordt gehouden, zijn gereedschap en materiaal aanwezig om alle mogelijke reparaties uit te voeren aan kleding, meubels, elektrische apparaten, fietsen, speelgoed et cetera. Ook zijn deskundige vrijwilligers aanwezig met reparatiekennis en vaardigheden op allerlei terreinen.

Almere

Humanitas in Almere biedt samen met Taalent taalondersteuning aan, aan vrouwen en mannen. Ook is Humanitas actief op verschillende thema's die voor laaggeletterde vrouwen interessant zijn, zoals opvoeding.

Den Helder

MEE & de Wering is een organisatie voor maatschappelijke dienstverlening en cliëntondersteuning. Ze initieert, ontwikkelt en voert projecten uit die de zelfredzaamheid en participatie van inwoners bevorderen. MEE & de Wering biedt cursussen empowerment en individuele trajecten voor zowel mannen als vrouwen aan.

Organisaties specifiek gericht op de emancipatie en integratie van vrouwen

In de drie voorbeeldgemeenten bestaan organisaties die zich specifiek bezighouden met de emancipatie en integratie van vrouwen. Deze organisaties kunnen een cruciale rol spelen bij zowel de werving als de training en begeleiding van laaggeletterde vrouwen.

Heerde

Vrouwenplatform Carree organiseerde, samen met de gemeente Heerde, in 2019 twee avonden voor vrouwen om hen te enthousiasmeren om een betere positie in de samenleving te verwerven. Deze regionale FEM Talks werden georganiseerd in het kader van de landelijke Alliantie Samen werkt het! en richtten zich op de positieverbetering van financieel kwetsbare groepen vrouwen.

Overige organisaties, partners of ondernemers

In de voorbeeldgemeenten kwamen we ook vele andere organisaties tegen die in meer of mindere mate actief deel uitmaken van het netwerk rondom laaggeletterde vrouwen. Dit zijn vaak organisaties waarmee laaggeletterde vrouwen voor heel andere zaken in contact (kunnen) komen. Bijvoorbeeld om medische redenen, omdat het over hun kinderen gaat of vanwege hun woonsituatie. Deze organisaties kunnen wijzen op het taal- en empowermentaanbod in de gemeente. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van posters en flyers op locatie of via nieuwsbrieven. Het gaat dan niet om 'warme doorverwijzing' of werving voor eigen aanbod, maar om enthousiasmeren of wijzen op mogelijkheden. De zichtbaarheid van het aanbod vergroten en laagdrempelig contact leggen zijn belangrijk bij veel succesvolle interventies.¹⁸

¹⁸ <https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor//motiveren-van-laaggeletterden-20190910-def.pdf>

Almere

Gemeente en aanbieders houden contact met verschillende organisaties die mogelijk in contact komen met laaggeletterden, waaronder ook:

- basisscholen
- woningcorporaties
- het Netwerk Onafhankelijke Cliëntenondersteuning (OCO)

Daarnaast zijn Stichting Lezen en Schrijven en Women Inc.¹⁹ erbij betrokken vanuit hun kennis van de doelgroep en methoden/materialen.

Den Helder

Er zijn veel partners die in het netwerk een ondersteunende rol spelen. Bijvoorbeeld door mee te helpen bij het enthousiasmeren en werven van laaggeletterde vrouwen voor het empowermentaanbod, of door vrouwen bewust te maken van de mogelijkheden van het aanbod bij de uitvoerende partijen zonder aan warme doorverwijzing te doen. Dit zijn onder andere:

- Stichting Lezen en Schrijven
- Vluchtelingenwerk
- Humanitas
- Blijf-van-mijn-lijfhuis
- zorgprofessionals (zoals de huisarts)

Heerde

Behalve met de al genoemde partijen houdt de gemeente contact met de volgende organisaties die (mogelijk) in contact komen met laaggeletterden:

- Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)
- Werkzoekendendienstverlening
- Seniorweb
- Vluchtelingenwerk
- organisaties specifiek voor mantelzorgers en/of vrijwilligers

Dit netwerk wordt op dit moment voornamelijk voor kennisdeling over het taalaanbod ingezet. Wel was Vrouwenplatform Carree betrokken bij de benadering van niet-uitkeringsgerechtigden voor het empowermentaanbod.

Met welke organisaties de gemeente het beste kan samenwerken, hangt af van de doelgroep die de gemeente wil bereiken en het aanbod dat zij wenst in te zetten. In de Handreiking Doelgroepenanalyse is daarom een uitgebreid overzicht opgenomen van welke partner het meest geschikt is om de benoemde doelgroepen te lokaliseren.

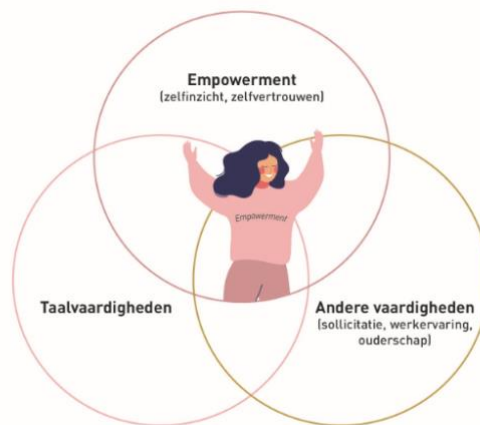
¹⁹ Women Inc. heeft als missie: de kansen van vrouwen in Nederland vergroten op het gebied van geld, gezondheid en beeldvorming.

Dit overzicht kan in combinatie met bovenstaande voorbeelden inspiratie en praktische tips bieden om in uw gemeente nieuwe partners te benaderen, het taal- en empowermentnetwerk uit te breiden of empowermentaanbod voor laaggeletterde vrouwen te realiseren.

2.3.2 Passend aanbod bepalen

Figuur 4. Overlap en samenhang in cursusaanbod versterkt de positie van laaggeletterd vrouwen.

In de tool GeletterdheidInZicht.nl staan naast voorbeelden van organisaties ook voorbeelden van leerwensen en mogelijke motieven van laaggeletterden om te gaan leren. In voorgaande hoofdstukken is naar voren gekomen van welke gemeentelijke aandachts- of doelgroepen laaggeletterde vrouwen deel uitmaken en welke organisaties bij deze doelgroepen en het empowermentaanbod betrokken zijn.

In combinatie met deze kennis en kennis van de organisaties in uw gemeente kunt u passend aanbod opstellen afgestemd op uw lokale context en beleidskeuzes. Wanneer er samenhang is in het cursusaanbod en er ook duidelijke mogelijkheden zijn voor doorstroom tussen aanbod, helpt dit de deelnemers om stappen te zetten en ontwikkelmogelijkheden te benutten.

Er zijn verschillende mogelijkheden om de inhoud van het aanbod vorm te geven:

- Zelf cursussen, onderdelen van cursussen programma's en ander aanbod ontwikkelen.
- Bestaand materiaal en (werving)methoden gebruiken.

Zelf cursussen, onderdelen van cursussen, programma's en ander aanbod ontwikkelen

Aanbieders en gemeenten kunnen ervoor kiezen eigen aanbod of programma's te ontwikkelen. Wanneer een gemeente werkt vanuit een beleidsuitdaging of wanneer een organisatie veel ervaring heeft met een doelgroep en hun leerwensen, kan dit nuttig zijn. Ook binnen eigen ontwikkelde programma's en trainingen wordt vaak van bestaand materiaal gebruikgemaakt in een gecombineerde aanpak.

Bestaand materiaal en (werving)methoden gebruiken

Alle drie de gemeenten kennen binnen het non-formele aanbod minimaal één project gericht op taalmaatjes. Dit is een beproefde, veelgebruikte methode. De begeleiding bevat vaak ook een aspect van empowerment, omdat het zelfvertrouwen van de deelnemer door de individuele aandacht en begeleiding kan groeien. Ook wordt er gebruikgemaakt van beproefde cursusreeksen en methoden als die van Stichting Lezen en Schrijven (trainingen: In je kracht, Jouw leven & werk, en Voor jezelf?) en de trainingen van IVC (EVC-trainingen: de Bewustwordingscompetentietraining – Persoonlijk Ondernemerschap, en de pre-EVC-training Sta in je Kracht! Spreek je Uit!) Deze bestaande reeksen worden vaak ingezet binnen grotere gemeentelijke programma's die gericht zijn op participatie van vrouwen of de toeleiding naar werk.

Daarnaast zien en zijn er natuurlijk nog vele bestaande mogelijkheden en beproefde methodes.

Almere

Het programma Vrouw&Wijzer omvatte verschillende projecten, activiteiten en trainingen. Het onderdeel Vrouw&Meedoen was gericht op ontmoetingen en diende als eerste laagdrempelige ingang. Het onderdeel Vrouw&Werk was gericht op de volgende stap in werk, opleiding of ondernemerschap. Binnen Vrouw&Wijzer bestond ook een training empowerment. (Het programma Vrouw&Wijzer is per 1 januari 2020 gestopt vanwege het stopzetten van de rijkssubsidie.)

In Almere is op dit moment het programma Moms4Moms in ontwikkeling, voor jonge moeders met een afstand tot de arbeidsmarkt. Laaggeletterdheid is daarvan volgens betrokkenen namelijk een belangrijke oorzaak gebleken. Dit programma Moms4Moms komt voort uit het programma Vrouw&Wijzer, dat gericht was op alle vrouwen. De gemeente Almere put uit opgedane ervaringen in trajecten en met partners en stelt op basis daarvan aanbod en programma's op.

Naast dit aanbod biedt Almere nog meer aan. Bekijk het praktijkvoorbeeld Almere voor meer voorbeelden van aanbod.

Den Helder

De methode van het Internationaal Vrouwencentrum Den Helder is een goed voorbeeld waaruit de samenhang tussen het aanbod voor empowerment, taal- en overige vaardigheden naar voren komt. Het IVC rangschikt al zijn aanbod langs de participatieladder. Deze participatieladder is een bekende methodiek om een niveau van participatie vast te stellen. Het IVC geeft tussen elke trede een aantal te volgen activiteiten, cursussen en trainingen. Op deze manier kan de deelnemer klimmen op de ladder. Het IVC neemt empowermentprincipes als zelfvertrouwen, zelfinzicht en stappen zetten als uitgangspunt in zijn gehele werkwijze. Het aanbod en de indeling van cursussen, trainingen en activiteiten is tot stand gekomen op basis van eigen onderzoek van het IVC.

Dit zijn de EVC-trainingen: de Bewustwordingscompetentietraining – Persoonlijk Ondernemerschap en de pre-EVC training Sta in je Kracht! Spreek je Uit! Zowel nationale en internationale wetenschappers hebben onderzoek gedaan naar de resultaten van de trainingen bij de doelgroep. Hierbij zijn deze pre-EVC- en EVC-trainingen benoemd tot ‘European Best Practice’ op het gebied van volwassenenonderwijs.

Naast dit aanbod biedt Den Helder nog meer aan. Bekijk het praktijkvoorbeeld Den Helder voor meer voorbeelden van aanbod.

Heerde

Het aanbod op het gebied van empowerment van vrouwen in Heerde gaat uit van de wens van de gemeente om vrouwen in de bijstand te helpen uit hun isolement te komen. Het programma bestaat uit verschillende activiteiten (zoals ook taalstages en beweegaanbod), die een samenhangend aanbod vormen. De activiteiten zijn samen met het werkbedrijf bepaald en worden door hen uitgevoerd. Zo maakt de gemeente gebruik van bestaande ervaring en expertise van het werkbedrijf.

Ook wordt in Heerde gebruikgemaakt van de expertise van Stichting Lezen en Schrijven en haar bestaande cursusreeks In je kracht. Maastricht University heeft onderzoek gedaan naar de resultaten bij deelnemers van deze empowermentcursus: uit de interviews en vragenlijsten bleek, dat deelnemers vooruitgang ervoeren op verschillende gebieden. Ze ervoeren onder andere meer toekomstperspectief te hebben, kregen meer kennis van de Nederlandse taal en gaven aan hun taalvaardigheden beter te kunnen toepassen en ‘sterker in hun schoenen te staan’. Ook zagen de deelnemers nieuwe kansen op de arbeidsmarkt, maar ook nieuwe opleidingskansen. Dit toekomstperspectief is ook zichtbaar bij deelnemers in Heerde. De reacties van deelnemers zijn erg positief over het aanbod. Behalve op een behoefte van de gemeente lijkt het dus ook op een behoefte van de deelnemers aan te sluiten.

Naast dit aanbod biedt Heerde nog meer aan. Bekijk het praktijkvoorbeeld Heerde voor meer voorbeelden van aanbod.

2.3.3 Financiering bepalen

Gemeenten hebben een beleidskader of kaderdocument waarin de grote lijnen staan van het beleid op belangrijke sociale onderwerpen en vanuit de wettelijke kaders, zoals de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), de Jeugdwet, Participatiewet en Wet gemeentelijke schuldhulpverlening. Financiering vanuit de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) is belangrijk voor de aanpak van laaggeletterdheid. Daarnaast geldt vanaf 1 juli 2021 een nieuwe Wet inburgering en zijn er bijvoorbeeld cultuursubsidies (bibliotheken) die financiële mogelijkheden bieden om laaggeletterdheid aan te pakken. Omdat laaggeletterdheid en empowerment veel thema's binnen het sociaal domein raken, ligt de inzet en combinatie van budgetten voor de hand.

De decentralisatie-uitkering Gemeentelijke regierol voor de aanpak van laaggeletterdheid is per 2020 beschikbaar voor 35 contactgemeenten om hun regierol op beleidsniveau te versterken. Het budget kan, in overleg met de gemeenten in de regio, besteed worden op een manier die aansluit bij de regionale en gemeentelijke opgaven en doelen en dus ook voor aanbod gericht op laaggeletterde vrouwen.

Almere

De gemeente financiert het aanbod uit verschillende budgetten:

- het re-integratiebudget
- het participatiebudget
- de WEB-middelen (Wet educatie en beroepsonderwijs)
- het welzijnsbudget (sociaal cultureel werk)

Den Helder

De gemeente financiert het aanbod uit verschillende budgetten:

- Het taalaanbod wordt vooral gefinancierd uit budget in het kader van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB).
- Het empowermentaanbod en maatschappelijke ondersteuning van het IVC en MEE & de Wering worden vanuit het participatiebudget/re-integratiebudget gefinancierd.
- Het Taalhuis wordt op trajectbasis (doorverwijzingen) vanuit de WEB-middelen en uit middelen van de bibliotheek gefinancierd.

Heerde

De gemeente financiert het aanbod uit verschillende budgetten:

- het re-integratiebudget
- de WEB-middelen (Wet educatie en beroepsonderwijs)

Er wordt niet van deelnemers verwacht dat zij zelf veel financieel bijdragen aan cursussen of trainingen.

3 Overkoepelende inzichten en kansen voor gemeenten

De voorbeeldgemeenten hebben al ervaring opgedaan met het empowerment- en taalaanbod en overige cursussen. Hieronder enkele inzichten die uit de ervaringen van de voorbeeldgemeenten en Stichting Lezen en Schrijven naar voren komen.

- **Doorverwijzingen tussen aanbieders zijn cruciaal**
Om een goede aansluiting tussen de leerbehoefte en het aanbod te kunnen bieden, moeten aanbieders net als gemeenten goed op de hoogte zijn van elkaars aanbod. Dit betekent: een integrale aanpak en samenwerking tussen de vindplaatsen. Met 'vindplaatsen' worden alle aanbieders en maatschappelijke organisaties die in contact komen met laaggeletterde vrouwen bedoeld.
- **Breder netwerk versterkt de aandacht voor het aanbod**
Naast de onderlinge doorverwijzingen door aanbieders kunnen gemeenten ook minder voor de hand liggende partijen betrekken bij het lokaliseren en benaderen van laaggeletterde vrouwen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan zorgprofessionals of woningbouwverenigingen.
- **Mogelijkheden om het contact tussen deelnemers te bevorderen zijn belangrijk**
Deelnemers stimuleren elkaar. Uit de opgehaalde informatie blijkt dat geïnterviewden het contact tussen deelnemers als erg positief beoordelen. Bij het ontwikkelen van beleid is het nuttig om te kijken naar de mogelijkheden die deelnemers krijgen om met elkaar in contact te komen. Ook kan meer worden ingezet op groepslessen. Cursussen empowerment zijn meestal opgezet rondom dit waardevolle contact en het opbouwen van een netwerk.
- **Klein beginnen: het sneeuwbaaleffect**
Deelname aan ondersteuningsactiviteiten leidt voor laaggeletterde vrouwen tot meer sociale contacten. In een netwerk doen zich meer kansen voor en deelnemers zetten dan ook al snel stappen in hun ontwikkeling. Sommige organisaties houden daarom een 'proefmiddag' of geven kortdurende cursussen. Tijdens deze bijeenkomsten bouwen aanwezigen een netwerk op en zien meer mogelijkheden. Gemeenten kunnen hiervoor mogelijkheden realiseren in de jaarplannen.
- **Laagdrempelig aanbod is het meest succesvol**
Laagdrempeligheid is een voorwaarde om deelnemers met een latente ontwikkelbehoefte met het aanbod te bereiken. Camouflageaanbod kan hierbij een rol spelen. Camouflageaanbod duidt op activiteiten die aansluiten bij de belevingswereld van de deelnemers en waarbij het leerdoel van de activiteit in eerste instantie niet expliciet is.
- **Aanbod afgestemd op persoonlijke en lokale behoeften levert meer op**
De afstemming van het aanbod op behoeften gebeurt op twee niveaus: het individuele deelnemersniveau en het overkoepelende lokale niveau. Op deelnemersniveau is het

belangrijk om goed na te gaan wat de 'vraag achter de vraag' is. Is het doel om uit een sociaal isolement te komen of wil de deelnemer een betaalde baan? Op een iets hoger niveau is het belangrijk om te blijven monitoren of het aanbod nog bij de lokale behoeften van laaggeletterde vrouwen past. Hier hebben de aanbieders vaak zelf het beste zicht op.

- **Doelen stellen vergroot het commitment voor een specifieke benadering van laaggeletterde vrouwen met empowerment**

Wanneer gemeenten voor specifiek aanbod voor vrouwencursussen empowerment specifieke (meetbare) doelen stellen, zorgt dit voor een duidelijker focus. Gemeenten kunnen bespreken wat verwachte opbrengsten zijn, maar ook wat gewenste aantallen doorverwijzingen naar en door partners in het netwerk zijn. Dit kan leiden tot meer commitment van de partners in het empowermentaanbod.

- **Een afweging maken tussen bestaand en nieuw aanbod is belangrijk**

In Nederland bestaat al het nodige aanbod specifiek gericht op laaggeletterde vrouwen, met inzet van empowerment. Het is dus niet altijd nodig om een compleet eigen aanbod te ontwikkelen. In de voorbeeldgemeenten zijn de volgende (bestaande) cursussen reeds toegepast:

- In je kracht (Stichting Lezen en Schrijven)
- regionale FEM Talks in het kader van de landelijke Alliantie Samen werkt het!
- pre-EVC-training Sta in je Kracht! Spreek je Uit!
- EVC-training Bewustwordingscompetentietraining – Persoonlijk Ondernemerschap
- Klaar voor de start!
- cursus empowerment uit Vrouw&Wijzer.

- **Communicatie in begrijpelijke taal slaat beter aan**

Aangezien het om laaggeletterde vrouwen gaat, ligt het voor de hand dat de communicatie laagdrempelig is. In de praktijk blijkt dit voor gemeenten soms nog een uitdaging. Daarom is het advies te streven naar communicatie op maximaal taalniveau B1.

- **Ervaringsdeskundigen zijn de beste ambassadeurs**

Bij de verschillende vormen van benadering is reeds genoemd dat deelnemers andere vrouwen kunnen enthousiasmeren voor het aanbod. Deze ervaringsdeskundigen vervullen zo een (informele) rol als ambassadeur. Gemeenten kunnen ook overwegen om deze rol te formaliseren door van hen een empowerment- of taalambassadeur te maken. Stichting ABC kan daarin adviseren en ondersteunen. Deze vrouwen kunnen dan gericht nieuwe deelnemers werven in hun eigen netwerk.

4 Bronnen en literatuur

- Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W., & Van der Velden, R. (2013). *PIAAC: Kernvaardigheden voor werk en leven. Resultaten van de Nederlandse Survey 2012*. Den Bosch: ECBO.
- Greef, M. de. (2019). *Eindevaluatie pilotprogramma EVA (Educatie voor Vrouwen met Ambitie) door Stichting Lezen & Schrijven*. Beschikbaar op https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/Eindevaluatie_EVA.pdf.
- Groot, A., & Fond Lam, J. (2020). *Handreiking Doelgroepenanalyse: wat levert de tool GeletterdheidInZicht mij op?* Den Bosch: ROA, ECBO & Etil. Beschikbaar op <https://etil.blob.core.windows.net/media/handreiking-doelgroepenanalyse-definitief-200212.pdf>.
- Huijts, T., Bijlsma, I., & Velden, R. van der. (2020). *Wetenschappelijke Verantwoording Doelgroepenanalyse Laaggeletterden*. Den Bosch: ROA, ECBO & Etil. Beschikbaar op <https://GeletterdheidInZicht.nl/content/media/get/wetenschappelijke-verantwoording-doelgroepenanalyse-laaggeletterdheid-definitief-200210.pdf>.
- Portegijs, W., & Brakel, M. van den. (2018). *Emancipatiemonitor 2018*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Sociaal Cultureel Planbureau (SCP). Beschikbaar op <https://digitaal.scp.nl/emancipatiemonitor2018/assets/pdf/emancipatiemonitor-2018-SCP.pdf>.

Websites

- <https://GeletterdheidInZicht.nl/>, geraadpleegd op 14 juli 2020.
- <https://www.lezenenschrijven.nl/veelgestelde-vragen-toolkit-emp>, geraadpleegd op 13 juli 2020.
- <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bijstand/vraag-en-antwoord/wat-zijn-mijn-rechten-en-plichten-in-de-bijstand>, geraadpleegd op 13 juli 2020.
- https://cdn.atria.nl/epublications/IAV_B00107902.pdf, geraadpleegd 14 september 2020.
- <http://www.ellavzw.be/sites/default/files/Handleiding%20Intersectionaliteit%20ELLA%20VZW.pdf>, geraadpleegd 14 september 2020.
- https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/2018_SLS_Literatuurstudie_FeitenCijfers_Interactive_DEF.pdf, geraadpleegd 14 september 2020.
- <https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/motiveren-van-laaggeletterden-20190910-def.pdf>, geraadpleegd 14 september 2020.

Sociale beleidsstukken

- Anticiperen op wat nodig is: Beleidskader Sociaal Domein 2019-2022. Gemeente Almere.
- Helders Sociaal Beleid. Het Sociale Verhaal van Den Helder. Gemeente Den Helder.
- Kaderdocument Sociaal Domein 2017-2020. Collegeprogramma 2018-2022. Samen duurzaam verbinden. Gemeente Heerde.